

АКАДЕМІЧНА СТІЙКІСТЬ ЮРИДИЧНОЇ ОСВІТИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ, БЕЗПЕКА ДАНИХ ТА МЕЖІ ВИКОРИСТАННЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Нікітін Володимир Вікторович

доктор юридичних наук, адвокат,

завідувач кафедри права та публічного управління,

*Київський національний університет будівництва і архітектури
м. Київ, Україна*

Воєнний стан змінив не лише організацію освітнього процесу, а й саме розуміння стійкості освіти і науки. Для юридичної освіти ця зміна має особливе значення, оскільки вона готує фахівців, від яких очікується не просто знання законодавства, а здатність діяти в умовах правової невизначеності, безпекових ризиків, інформаційного тиску та швидкої цифрової трансформації. Якщо до 2022 року цифровізація часто сприймалася як елемент зручності або модернізації, то сьогодні вона стала умовою безперервності навчання, збереження академічних комунікацій, доступу до джерел права, підтримки студентів і викладачів, які перебувають у різних регіонах України або за кордоном.

Водночас стійкість освіти не може зводитися лише до факту проведення занять онлайн. Вона передбачає збереження якості підготовки, академічної доброчесності, безпеки персональних даних, психологічної витривалості учасників освітнього процесу та реальної здатності університету реагувати на кризу без втрати своєї правової й ціннісної основи. Конституція України визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю, а тому освітні рішення в умовах війни мають оцінюватися не тільки з позиції адміністративної доцільності, а й з погляду прав людини, рівності доступу до освіти та поваги до людської гідності [1].

Закон України «Про освіту» закріплює право особи на якісну та доступну освіту, визначає засади академічної доброчесності, автономії закладів освіти і відповідальності учасників освітнього процесу [2]. Саме ці положення сьогодні набувають практичного змісту. Університет, який працює під час повітряних тривог, відключень електроенергії, переміщення студентів і викладачів, не може обмежитися формальним перенесенням аудиторної моделі в електронне середовище. Йдеться про потребу побудувати таку освітню модель, яка дозволяє студенту отримати доступ до матеріалів, консультації, завдань

і оцінювання навіть тоді, коли фізична присутність є неможливою або небезпечною.

Для вищої юридичної освіти особливо важливим є поєднання університетської автономії та відповідальності за результат навчання. Закон України «Про вищу освіту» передбачає автономію закладів вищої освіти, внутрішнє забезпечення якості, академічну доброчесність і орієнтацію освітнього процесу на формування компетентностей [3]. В умовах воєнного стану це означає, що кафедра, факультет і університет мають не лише виконати навчальний план, а й переглянути зміст практичної підготовки: більше уваги приділити правовому режиму воєнного стану, захисту прав людини, документуванню воєнних злочинів, цифровим доказам, адміністративним процедурам у кризових умовах, кібербезпеці та етичному використанню технологій.

Окремим викликом стала поява генеративного штучного інтелекту в освітньому процесі. Заборонити такі інструменти повністю вже неможливо, а механічне дозволення без правил створює ризики імітації навчання, недоброчесного виконання письмових робіт, поверхового мислення та втрати навичок самостійного правового аналізу. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні орієнтує державну політику на розвиток технологій, однак такий розвиток має відбуватися з урахуванням прав людини, безпеки та суспільних інтересів [4]. Для юридичної освіти це означає необхідність не формальної заборони, а вироблення зрозумілих правил: що саме студент може робити за допомогою ШІ, що має бути виконано самостійно, як позначається використання таких інструментів і яка відповідальність настає за приховане подання чужого або автоматично згенерованого тексту як власної роботи.

На практиці більш продуктивно видається не заборонна, а компетентнісна модель. Студент-правник повинен розуміти, що штучний інтелект може допомогти у пошуку структури, порівнянні підходів, мовному редагуванні або формуванні переліку питань для аналізу, але не може замінити роботу з нормою права, судовою практикою, фактичними обставинами та професійним судженням. Юридична помилка, яка виникла через некритичне використання автоматично згенерованого тексту, залишається помилкою автора, а не технології. Саме тому в освітніх програмах доцільно окремо формувати навички перевірки джерел, цитування, виявлення неіснуючих нормативних актів і судових рішень, аналізу ризиків алгоритмічної помилки.

Безпековий вимір стійкості юридичної освіти пов'язаний також із захистом персональних даних. Під час дистанційного навчання університети обробляють значні масиви інформації: персональні дані

здобувачів, електронні адреси, результати оцінювання, записи занять, відомості про місце перебування, документи, що підтверджують пільги або особливі освітні потреби. Закон України «Про захист персональних даних» спрямований на захист основоположних прав і свобод людини під час обробки персональних даних [5].

Не менш важливою є кіберстійкість університету. Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» визначає правові та організаційні засади захисту життєво важливих інтересів людини, суспільства і держави у кіберпросторі [6]. Для закладу вищої освіти це не абстрактна сфера технічних служб, а питання щоденної організації навчання. Втрата доступу до електронного кабінету, злам пошти викладача, поширення фішингових повідомлень, несанкціоноване втручання в навчальні платформи або витік персональних даних можуть прямо впливати на якість освіти, довіру до університету та безпеку учасників освітнього процесу. Тому кібергігієна має бути елементом професійної культури юриста так само, як уміння працювати з нормативною базою.

Правовий режим воєнного стану об'єктивно передбачає можливість спеціальних заходів, спрямованих на оборону держави, захист населення та забезпечення національної безпеки [7]. Проте навіть у таких умовах університетська автономія, академічна свобода і право на освіту не втрачають значення. Вони лише потребують гнучкішого механізму реалізації. Наприклад, під час тривалих повітряних тривог або технічних перебоїв доцільно поєднувати синхронні заняття, асинхронні матеріали, індивідуальні консультації, гнучкі строки виконання завдань і альтернативні форми перевірки знань. Водночас така гнучкість не повинна перетворюватися на зниження вимог або формальне виставлення результатів навчання.

У цьому аспекті академічна доброчесність має бути не лише елементом дисциплінарної відповідальності, а й частиною професійної підготовки юриста. У письмових роботах студент має показувати власний шлях правового мислення: від норми і факту до аргументу та висновку. Тому використання цифрових інструментів доцільно не приховувати, а регламентувати: пояснювати межі допустимої допомоги, вимагати перевірки нормативних джерел і залишати за автором відповідальність за точність тексту.

У перспективі стійкість юридичної освіти варто розглядати як складову національної стійкості. Випускник правничої програми повинен бути готовим працювати в державному органі, органі місцевого самоврядування, адвокатурі, бізнесі чи громадському секторі в умовах, коли значна частина правовідносин має цифровий компонент, а безпекові ризики залишаються постійними. Йому потрібні знання права,

але також здатність перевіряти інформацію, не покладатися сліпо на алгоритм, захищати персональні дані, поважати академічну і професійну етику, розуміти ціну помилки в публічному управлінні та правозастосуванні.

Отже, сучасна стійкість освіти і науки в умовах воєнного стану повинна мати не декоративний, а прикладний зміст. Для юридичної освіти вона полягає у поєднанні безперервності навчання, академічної доброчесності, цифрової безпеки, відповідального використання штучного інтелекту та поваги до прав людини. Сильна юридична освіта у воєнний і повоєнний час має не лише реагувати на кризу, а й готувати фахівців, здатних професійно працювати з її наслідками. Саме така модель дозволяє університету залишатися не просто місцем навчання, а інституцією, що підтримує правову стійкість держави.

Література

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про освіту : Закон України від 05.09.2017 № 2145-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
3. Про вищу освіту : Закон України від 01.07.2014 № 1556-VII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
4. Про схвалення Концепції розвитку штучного інтелекту в Україні : розпорядження Кабінету Міністрів України від 02.12.2020 № 1556-р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-2020-%D1%80>.
5. Про захист персональних даних : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>.
6. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України : Закон України від 05.10.2017 № 2163-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19>.
7. Про правовий режим воєнного стану : Закон України від 12.05.2015 № 389-VIII. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19>.